

YENİ ONTOLOJİ

“VAR (BAR)”

Türk Dilinde Felsefenin İmkânı

Yazar
İrfan GÖRKAŞ

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-8299-04-5

Kitap Adı

Yeni Ontoloji “Var (Bar)”

Yazar

İrfan GÖRKAŞ

ORCID iD: 0000-0001-7134-225X

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

SOC013000

DOI

10.37609/akya.1897

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Bu eser, iki alanla ilgilidir. Birincisi Türk Dili ikincisi felsefe. O nedenle yeni ontolojidir. Yeni ontoloji, meta-varlık çalışmaları ve varlık çalışmaları olmak üzere, iki temel alan çalışmasını imleyen bir ontolojidir. Biri varlık, diğeri meta-varlık alanıdır. Bu ontoloji Türk dili temellidir.

Türk dili ontolojisinin temel bir ilkesi vardır: Felsefeye Türk dilinden bakmak. İlke, Farabi (ö.950), Kaşgarlı (ö.1105) ve Ziya Gökalp'ten (ö.1924) mülhemdir. İlkesi gereği bu eser, özelde ontolojiye genelde felsefeye Türk dili temelinde bakmayı amaçlamakta, Türk dilinde felsefe üretiminin modern Türk felsefe kurumlarıyla başladığı gerçeğinden ve kabulünden hareket etmektedir. Ülkemizdeki modern felsefe kurumlarının başlangıcı, genelde İdadî ve Sultani gibi modern mekteplere kadar geri götürülebilirse de, özelde başlangıcını Darülfünun oluşturmaktadır. Bu demektir ki ülkemizde üretilen felsefe çalışmalarının varlığı, İdadiler başlangıç alınırsa yüz elli yıllık, Darülfünun temel alınırsa yüz yirmi küsur yıllık bir geçmişe sahiptir. Darülfünun öncesi dönem, yeni ontolojinin meta-varlık alanıdır. Biz onu, “var” ile adlandırıyoruz.

Bu çalışmaya, mantık da denilebilirdi. Hegel mantık adını vermişti. Ancak biz metafizik ilavelerimiz nedeniyle ontolojiyi tercih ettik. Yine bu çalışma, bakış ilkesi ve yöntemi gereği Türk diliyle ilintilidir. Zira İhvan-ı Safa'ya (X.yy.) göre felsefi mantığı incelemek (nazar) isteyenlerin öncelikle *dilbilim eğitimi almaları* gerekmektedir.

Türk dilinde yapılan ve bir buçuk asra yaklaşan felsefe varlığının, temel bir sorunu vardır. Terim karışıklığı ve karmaşıklığı. Yüz yirmi yıldır yazılan salt felsefe eserleri, ister inceleme-araştırma olsun, ister çeviri olsun, felsefeyi anlama zorluğunu içinde barındır-

maktadır. Zira yapılan çalışmalarda ya Arapça terminoloji, ya Batı dilleri (İngilizce, Fransızca, Almanca, vb) terminolojisinin egemen ve baskın olduğu kaynak diller temelinde Türk dilinde iki felsefe geleneğinin ortaya çıktığı gözlenmekte; öztürkçe çeviri ve yazım dili temelli Türk dilinde felsefe varlığı/geleneği, terminoloji konusunda ayrı bir sorunu ve garabeti oluşturmaktadır.

Felsefe, ister teorik olsun ister pratik olsun, bir dilde yapılmaktadır. Dil ise isim, fiil ve edattan oluşmaktadır. Dili oluşturan üç unsurdan ilk ikisi, Türk dilinde felsefenin iki imkânıdır. Bu iki imkânın ortak adı, “var (bar)” imkânıdır. Çünkü varlık ve varmak, vardan gelmekte, var her iki kavramın kökünü ve kök adını oluşturmaktadır. Her iki kavramın kök-anlam ortaklığı ise bu çalışmanın hem kabulünü hem tezini oluşturmaktadır. O nedenle üç ortaklığı imleyen var (bar), yeni ontolojide kök-kaynak kavramdır, ilkedir ve öncüdür.

Türk dili grameri ve mantığı açısından var’ın, isim ve fiil-var’a delaleti ele alınmadan, Türk dilinde felsefenin imkânından, olgunlaşıp meyveye durmasından söz etmek hep yarım ve havada kalacaktır. O nedenle ülkemizde yapılan felsefe geleneğinde, Türk dili-mantığı temelli felsefe bugüne kadar hep eksik kaldı. Bu demektir ki Türk dilinde yapılacak felsefenin imkânı, ancak var’ın isim ve fiil hâsıllarıyla mümkündür.

Bu eser, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “var”, ikinci bölümde “varlaşma” ele alınmaktadır.

İki bölümlü bu “var” çalışmasını baştan sona okuyan ve düşüncelerini paylaşan Türk dilcisi Doç. Dr. Bekir Sarıkaya’ya teşekkür ediyorum. Şu sözümüzle önsözü tamamlayalım.

“Var” çalışmasının, Türk dilinde felsefe okurlarına, alanda felsefe yapacaklara ve yapılacak yeni meta-varlık çalışmalarına bir katkı, bir başlangıç ve vesile olmasını diliyorum.

Afyonkarahisar

Varım ve varlığım kamusu Sensin./Çün sen *varsın* bana dahi ne kem var.

Ahmet Dâî.

Ey *Varlığı, varı vareden Var.*/Yok yok sana yok demek ne düşvar!

Mehmet Emin Yurdakul.

Allah'sız *varolma* mümkün değil. Ne var, ne yok, gökte ve yerde, soluk alan ve almayan, kımıldayan ve kımıldamayan, ot, böcek, kelebek, taş ve insan, ancak *Allah'ın varlığıyla* vardır. Onsuz *varolma*, imkânsız. Onsuz *varolma*, ancak bir zan olabilir. Allah'sız *var olduğunu* sanan, işte ancak bir sanı içindedir. Bu sanı, şeytanın ayak izlerinden kalma bir lekedir... Ermişler, Allah'tan başka *varlık* görmemişler, kendi *varlıklarını* da O'nun *varlığıyla* var bilmişlerdir.

Sezai Karakoç.

KISALTMALAR

- & : Ve
- Agmlf. : Adı geçen müellif.
- bk. : Bakınız.
- c. : Cilt.
- ev. : Çeviren.
- DİA. : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- haz. : Hazırlayan.
- Hz. : Hazreti.
- neşr. : Neşreden.
- s. : Sayfa.
- ss. : Sayfa sayısı.
- TDK. : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Trs. : Tarihsiz.
- TYEKB : Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- yay. : Yayınlayan, yayına hazırlayan.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. Sorun.....	1
2. Yöntem.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

VAR (BAR)	11
1. Var Kavramı	11
1.1. Mastar.....	14
2. Var'ın Delaleti	21
3. Var'ın Tanımı.....	23
4. Var'ın Üç Mahiyeti ve Şumulü	31
4.1. Vücûd	33
4.1.1. Var[lık] Olarak Vücud.....	35
4.1.2. Beden Olarak Vücud	43
4.2. Şey.....	47
4.3. Vücudu's-şey	50
4.4. Kevn	53
4.4.1. Mahal ve Mevzu	58
4.4.2. Hâzır fi'l-mahal (Mahalde Var[lık])	59
4.5. Mevcûd.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

VARLAŞMA	69
1. Var'ın Haricileşme İmkânı.....	69
2. Hâsıl-ı Mastar ve Hâsıl-ı Var.....	76
3. Var'ın İsim Hâsılı	81
3.1. İsim-Var.....	81
3.2. Varlık.....	83
3.3. Varış, Varım	91

3.4. Bark-Barınak.....	93
4. Var'ın Fiil Hâsılı.....	94
4.1. Fiil-Var	94
4.2. Salt-Var	104
4.3. Zaman-Kayıtlı Var.....	108
4.4. Güvenlik Hâsılı: Barınmak ve Barışmak	110
5. Fiil-Kayıtlı Var'ın Hâsılları.....	112
5.1. Var'ın Sübûtluk-Süreklilik Hâsılı: Varturur.....	113
5.2. Var'ın Bağ-Yüklem Hâsılı: Vardır	119
5.3. Var'ın Etkinlik-Edilginlik Hâsılı: Varetmek-Varedilmek	122
5.4. Var'ın Müştereklik Hâsılı: Varlık ve Var/laş/mak	129
5.4.1. İsimde Müştereklik.....	130
5.4.2. Yüklemde Müştereklik	133
5.5. Var'ın Bolgay (İmkân) Hâsılı: Varolmak	134
5.5.1. İmkân	134
5.5.2. Bolmak ve Olmak.....	136
5.5.3. Bolgay (Olacak).....	140
5.5.4. Varolmak, Varoluş	147
6. Varlar'da Öncelik-Sonralık	152
6.1. Öncelik-Sonralık Meselesi.....	152
6.2. Dilcilerde Öncelik-Sonralık.....	155
6.3. Kaşgarlı Mahmut'ta Öncelik-Sonralık.....	158
SONUÇ.....	165
KAYNAKLAR	169

KAYNAKLAR

- Ahmedî, *Divan*, Haz. Yaşar Akdoğan, Kültür ve <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0>, [Erişim:2.05.2022], Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Amiri, Ebulhasan (2013), *Kitabu'l-emed ale'l-ebed*, çev. Yakup Kara, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul.
- Argunşah, Mustafa-Yüksekkaya, Gülden Sağol-Tabaklar, Özcan (2011), *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Aristoteles (1996), *Metafizik*, V.Kitap, çev.Ahmet Aslan, Sosyal yayınları, İstanbul.
- Âşık Paşa (2000), *Garibname*, Haz. Kemal Yavuz, İstanbul, I-II.
- Atalay, Besim (1986), *Divanu lügati't-türk tercümesi*, IV/470, Ankara.
- Atay, Hüseyin (1983), *İbn Sina'da Varlık Nazariyesi*, Gelişim Matbaası, Ankara.
- B.K. (1290), *Rehber-i Lisan-ı Türki, Kitab-ı Tâsi'*, İbrahim Efendi Matbaası, İstanbul.
- Cevdet Paşa, Ahmet (1303), *Tertib-i Cedid Kavaid-i Osmaniye*, Dikyan Karabeyan Matbaası, İstanbul.
- Cevdet Paşa, Ahmet (2000), *Medhal-i Kavaid*, Haz.Nevzat Özkan, TDK. Yayınları, Ankara.
- Cevizci, Ahmet (1999), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cirar Cehami (2002), "Mevcûd", *Mevsua mustalahati'l-Kindi ve'l-Farabi*, Mektebetü Lübnan, Beyrut.
- Cirar Cehami (2004), "Vücut", *Mevsuatü mustalatı İbn Sina*, Mektebetü Lübnan, Beyrut.
- Çüçen, A.Kadir vd. (2017), *Varlık Felsefesi*, Ezgi Yayınları, Bursa.
- Devellioğlu, Ferid (1993), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, haz.Aydın Sami Güneçal, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Edibali, Aykut (2000), *Kuran'ın Aksiyon Öğretisi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.
- Emir Necipoviç Necip (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Rusçadan çev. İklil Kurban, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Endülüsî, Ebu Hayyan (1309), *Kitabu'l-idrak li-lisani'l-etrak*, Matbaa-i Amira, İstanbul.
- Ertuğrul, İsmail Fenni (1341), *Lügatçe-i Felsefe*, Matbaa-i amire, İstanbul.

- Farabi (2008), *Kitabu'l-huruf*, çev. Ömer Türker, Litera, İstanbul.
- Farabi (2014), *Kitabu'l-burhan*, çev.Ö.Türker-Ö.M.Alper, TYEKB Yayınları, İstanbul.
- Farabi (2018a), *el-Fusulü'l-Hamse, Mantığa Giriş Risaleleri*, çev.Yaşar Aydın, Litera, İstanbul.
- Farabi (2018b), *Kitabu'elfazı'l-müstamele fi'l-mantık, Mantığa Giriş Risaleleri*, çev.Yaşar Aydın, Litera, İstanbul.
- Farabi (2019), *Kitabu'l-makulat ve kitabu'l-hatabe*, neşr.Ali Tekin, Klasik Yay. İstanbul.
- Gabain, A.Von. (1988), *Eski Türkçenin Grameri*. çev.Mehmet Akalın, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Gaybî, Şehzade Alaaddin (2021), “*Mıglata*”, *Kaygusuz Abdal Külliyyatı* içinde, haz.Abdurrahman Güzel, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gökalp, Ziya (Trs.), *Türkçülüğün Esasları*, Türk Kültür Yayını, Beşinci baskı, İstanbul.
- Görkaş, İrfan (2021), *Varlık Vardan Gelir*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- Hançerlioğlu, Orhan (1989), “Varlık, Varoluş, Varoluşçuluk”, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi 7.basım, İstanbul.
- İbn Rüşd (2017), *Aristoteles Metafizik Büyük Şerhi*, c.2, çev.M.Macit, Litera, İstanbul.
- İbn Sina (2004), *Metafizik I-II*, çev.E.Demirli-Ö.Türker, Litera, İstanbul.
- İbn Sina (2005), *el-İşaretler ve't-Tenbihat*, çev.A.Durusoy-M.Macit-E.Demirli, Litera Yayıncılık, Haziran.
- İbn Sina (2006), *İbare-Yorum Üzerine*, çev.Ömer Türker, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- İbn Sina (Trs.), *Fizik-Simau't-Tabii*, çev.Muhittin Macit-Ferruh Özpilavcı, Felsefeyuf.
- İhvan-ı Safa (2012, c.1; 2014, c.3), *Risaleler*, ed.Abdullah Kahraman, çev. Komisyon, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İsmail Kara (2005), “*Rabıta*”, *Bir Felsefe Dili Kurmak*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kanar, Mehmet (2014), *Etimolojik Osmanlı Türkçesi*, s. 516. https://turuz.com/storage/Dictionary/2014/0653-_Sozluk_Osmanli_Turkchesi_Sozlughu_Mehmet_Kanar_Urmu_Turuz_2014.pdf

- Karakoç, Sezai (2013), *Ruhun Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (2014), *Diriliş Mustusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Kaşgali (2006), *Divan*, çev.Ramiz Asker, I, II, III, Bakı.
- Kaşgarî (1333), *Divanu Lügati't-Türk*, TBMM, I, II, III, Ankara.
- Kaşgarlı (1985), *Divanu lügati't-türk tercümesi*, çev.Besim Atalay, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara c.I, II, III.
- Kâtibi (2017), *Şemsiyye Risalesi*, çev.Ferruh Özpilavcı, Litera, İstanbul.
- Keçecizade Fuat Paşa-Cevdet Paşa (1307), *Kavaid-i Osmaniye*, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul.
- Kenan, Tahir (1309), *Kavaid-i Lisan-ı Türki*, Vilayet Matbaası, İzmir.
- Kırkız, Mustafa (2010), “Arap Dilinde Mastar ve Önemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15: 1.
- Kubbealtı, *Lügatım*, <http://lugatim.com>, Erişim: 3.09.2021.
- Manastırlı, Mehmet Rifat (1302), *Külliyat-ı Kavaid-i Osmaniye*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul.
- Öner, Mustafa (2009), *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Özalan, Uluhan (2014), “Türk Dilinin Çağdaş Diyalektlerinde Cevheri Ek Fiil Olarak +(B)O(L)-“, *Türük Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2, Sayı 3, ss.6-31.
- Ramiz Paşa, Abdullah (1283), *Kavaid-i Osmaniye*, [İstanbul].
- Sami, Mustafa (1299), *Tuhfetü's-Sami li-tahsili'l-mübtedi*, Esad Efendi Matbaası, İstanbul.
- Sami, Şemsettin (1318), *Kamus-ı Türki*, neşr. Ahmet Cevdet, İkdam Matbaası, Dersaadet.
- Seyfullah Efendi (Trs), *Risale Miftahu Vahdet-i Vücut*.
- Şehzade Alaaddin Gaybî (2021), *Mıglata*, Kaygusuz Abdal Külliyyatı, haz. Abdurrahman Güzel, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tala, Murat (2019), Belağat, “Felsefe... Hâsil bi'l-Mastar Tartışması: Emir Padişah'ın Eseri Bağlamında Bir tetkik”, *Necmettin Erbakan Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 48.
- Tatçı, Mustafa (2014), *Yunus Emre Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://temucin.files.wordpress.com/2014/12/yunus-emre-dc3aev-c3a2nc4b1.pdf> [Erişim: 3.09.2021].
- Tekezade, M.Said (1311), *Durub-ı emsal-i Türkiye Yahud Atalar Sözü*, Kasbar Matbaası, Dersaadet.

Kaynaklar

- Tekin, Talat (2003), *Orhon Türkçesi Grameri*, yay. Mehmet Ölmez, İstanbul.
- Topaloğlu, B. & Karaman, H. (1994), *Sarf-Nahiv*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Topçu, Nurettin (2020), *Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi*, Dergah, 9.baskı, İstanbul.
- Tureng, “Exist”, <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/exist>, [Erişim: 26.04.2022].
- Türk Dil Kurumu (2018), *ed-Dürretü'l-mudiyye fi'l-lügati't-türkiyye*, haz. Recep Toparlı, Ankara.
- Türk Dil Kurumu, “Etkinlik”, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 3.09.2021].
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu, *Kamusu'l-muhit*, <http://www.kamus.yek.gov.tr/> [12.03.2022]
- Uralgiray, Yusuf (1987), *İlk ve İleri Dilbilgisi c.2*, Tebliğ Yayınları, İstanbul.
- Vasfi, Ali (Tsz.), *Nazari ve Ameli Osmanlıca Sarf ve Nahiv Dersleri*, Araks Matbaası.
- Yesevî, Ahmet (2016), “*Fakrname, Ahmet Yesevî'nin Fakrnamesi ve İki Farsça Risalesi* içinde, Neşr. Eraslan, Kemal - Tosun, Necdet, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Ankara, ss.38-60.
- Yurdakul, M.Emin (1316), *Daruşşafaka Kavaid-i İbtidaiye-i Osmaniye*, Matbaa-i Ebuzziya, Kostantiniye.